Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman.
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 10 — OKTOBER 1975 — 14e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

● ONS RIJKE LEGER
● COMMENTAAR H.J.J.HOOGENBOOM
● COMMENTAAR E.G.A.SCHOUTEN
● ART BLAKEN
● FLANAGAN
● DE LANGE MOEIZAME WEG (deel twee)

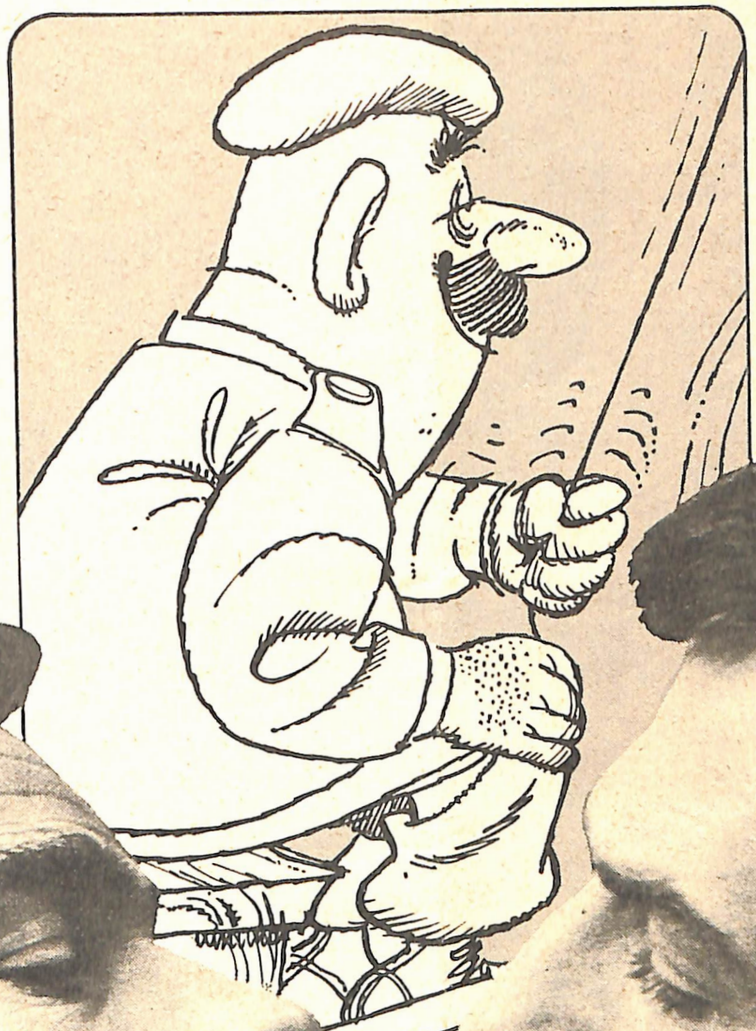

Vaste medewerkers:
Frits Barend
Wim Jesse
Bert van de Kamp
Peter J. Morée
Rien Robijns
Casper Vogel
Bert Vuijsje
Dick Zaal

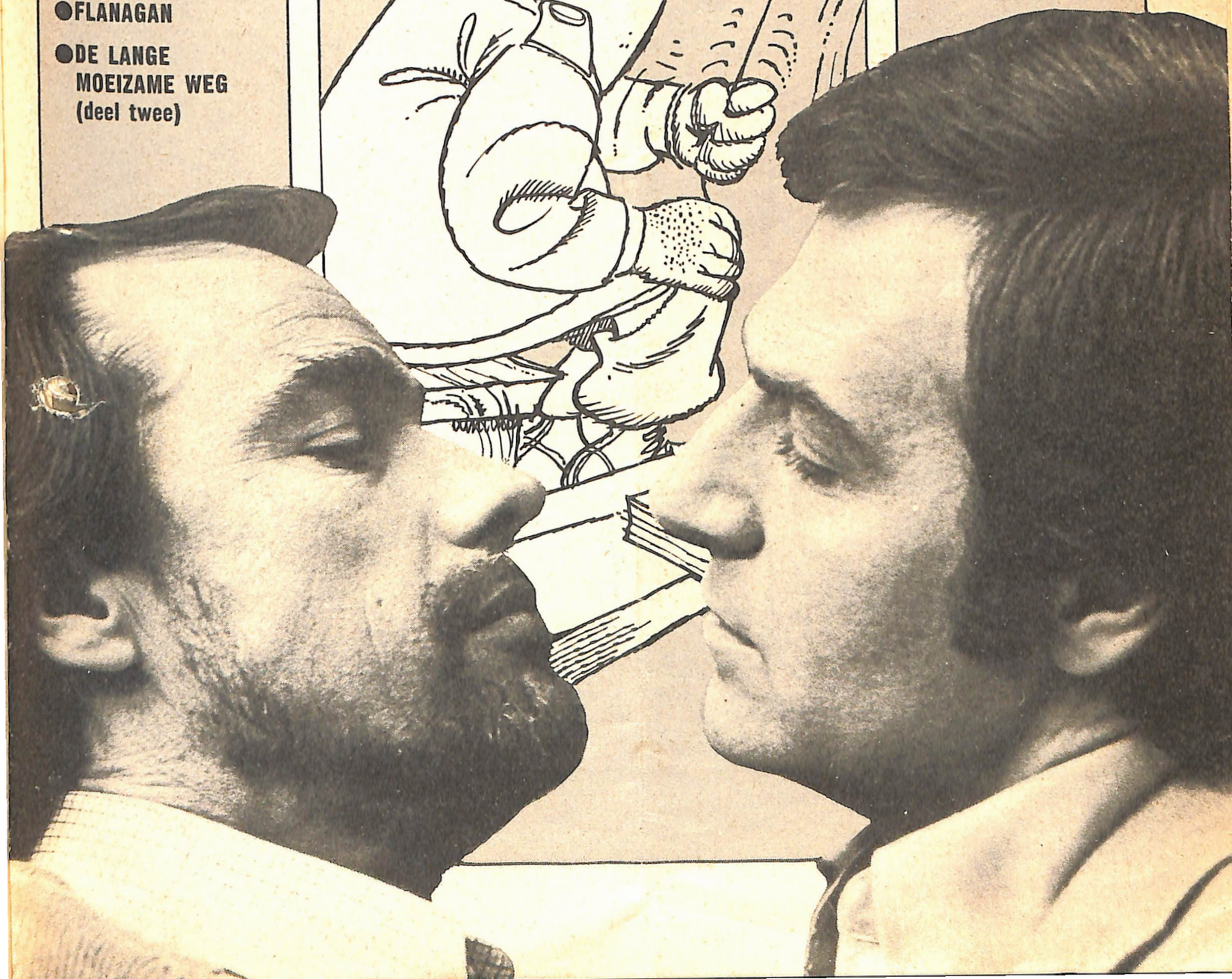

Ons rijke leger

De Defensiebegroting is dit jaar maar weer met moeite in elkaar gezet. Er moest bezuinigd worden, dat was de eis van links. 't Ging om 300 miljoen, die bij de Marine weggehaald kon worden. Enfin, de bekende discussies volgden weer. Waren die rooie rakkers weer niet bezig met hun eeuwigdurende strijd om de gevechtskracht te ondermijnen? Kon de gemiddelde beroepsmilitair zijn eervolle taak nog wel naar behoren vervullen, nu zoveel onverantwoordelijken hun stempel op het geheel wilden drukken?
Laten we ons door dit soort ferme taal evenwel niet in de boot nemen. Want wat er ook gezegd mag worden: het gaat de Nederlandse beroepsmilitairen buitengewoon naar den vleze. Tussen alle ferme-jongens-stoere-knapen-praat door hebben ze voortreffelijk voor zichzelf gezorgd. We zijn dat eens nagegaan. En we zijn tot de onthullende conclusie gekomen, dat wanneer beroepsmilitairen in het vervolg dezelfde rechten zouden overhouden als gewone burgers en andere ambtenaren, zulks de schatkist per jaar een dikke driehonderd miljoen zou opleveren. Om maar niet te spreken van het feit, wat het zou opleveren wanneer ze net als iedereen tot hun 65e jaar zouden moeten doorwerken — en niet tot hun 55e (landmacht en luchtmacht) of 50e (marine). Dat zou de staat nog eens honderden miljoenen opleveren. We zouden kortom aan bezuinigingen de miljard naderen.

't Is precair om over dit soort zaken te beginnen. We komen dan aan verworvenheden, die in een jarenlange strijd binnen zijn gehaald. Wanneer een kabinet er eens over begint leidt dat tot vlammende protesten van de verschillende belangenverenigingen.
We moeten dan wel weten, dat die verworvenheden zijn ontstaan in een tijd dat de beroepsmilitair met een minimumsalaris moest rondkomen en dat hij altijd van moeder de vrouw weg was.

Enkele secundaire arbeidsvoorwaarden waren hem toen van harte gegund. Maar die tijden zijn veranderd. Volkomen, mogen we wel zeggen. De salarissen zijn veranderd in maximumsalarissen. Zie: een majoor verdient op z'n top 64 mille bruto per jaar, een kolonel 92 mille bruto. En een adjudant zo'n veertig mille. Aardig, maar ondanks die verhogingen heeft men nooit een cent of centimeter van alle extra's willen prijsgeven.

En dat zijn er nogal wat. Wat bijvoorbeeld te denken van de gratis

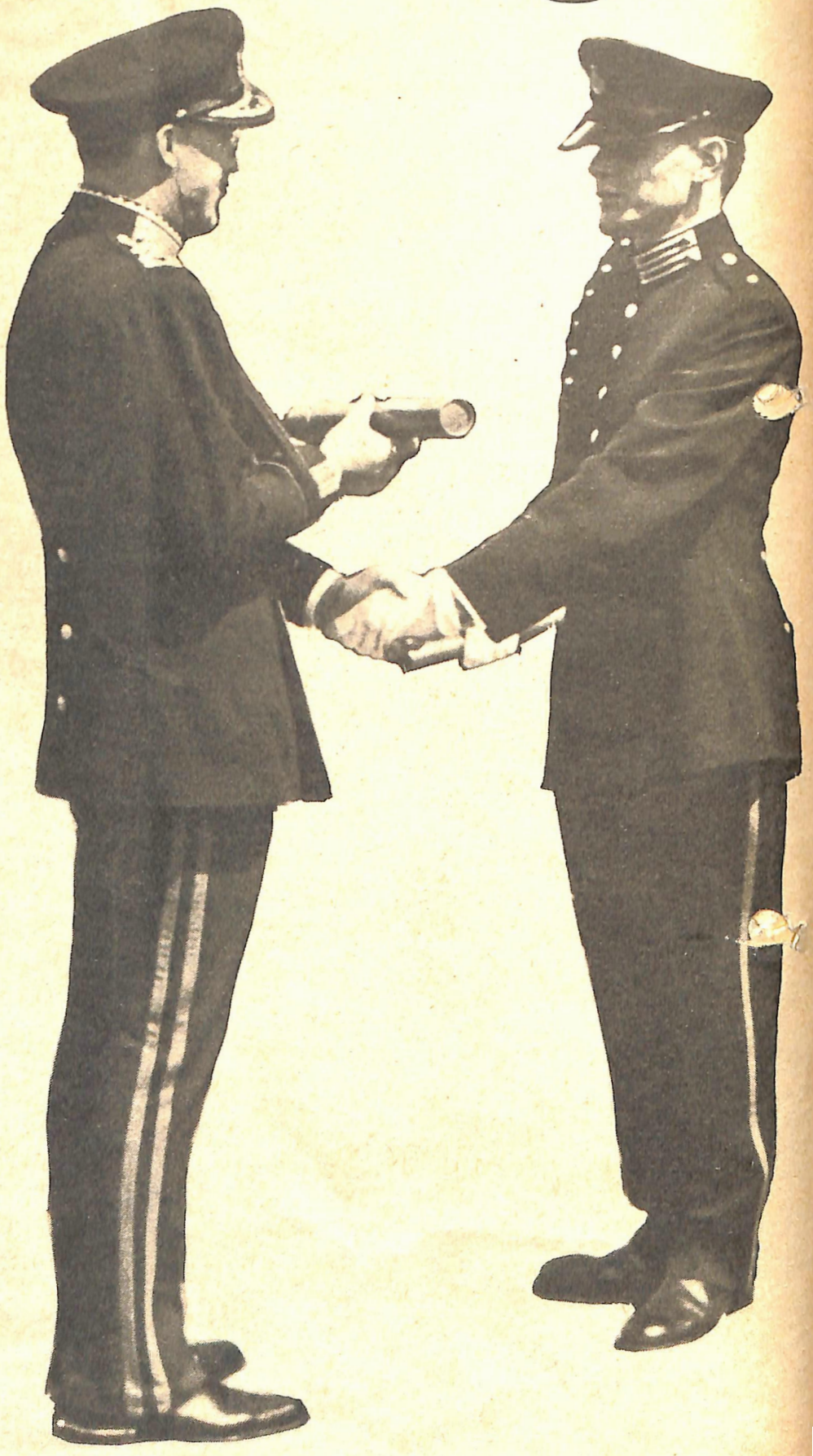

middagmaaltijd, die beroepsmilitairen nog altijd mogen genieten. Het gaat hier om zo'n drie gulden per maaltijd, inclusief de tafelgelden (ter vergelijking: 20 cent voor de gewone soldaat, 1,25 voor een officier).
Wanneer de beroepsmilitair gewoon het pakje brood onder zijn snelbinder zou nemen of die drie gulden — gelijk ieder ander — zelf zou betalen zou dat de schatkist zo'n 24 miljoen opleveren. „Een aanzienlijk bedrag zal het zijn," gaf minister Vredeling in zijn Defensienota vorig jaar toe.
En dan de geneeskundige verzorging. Iedere burger en vooral de particulier verzekerden (en dat zouden alle officieren en de meeste onder-officieren zijn) moeten op een fiks bedrag aan verzekeringsgeld rekenen, waarbij dan de tandartsrekeningen helemaal uit de huishoudbeurs moeten. Welnu, iedere militair heeft tegen een symbolische vergoeding volledig vrije geneeskundige en tandheelkundige verzorging. Het gezin van hem heeft daarna verregaande tegemoetkomingen. Alleen voor ziekenhuiskosten is voor het gezin een aanvullende verzekering nodig. Een paar honderd per jaar. Wanneer op dit punt de militair zich net zo naar de regels zou moeten schikken als de gemiddelde burger zou dat de staat een besparing van 90 miljoen opleveren.
Iedere militair, die voor de dienst naar Duitsland gaat, krijgt een gepeperde toelage. Zo'n duizend gulden netto gemiddeld per maand voor de beroepsmilitair. Dat bedrag is geboren in de tijd, dat de levensstandaard in Duitsland beduidend hoger was dan de onze en dat men geen faciliteiten in de vorm van belastingvrije aankopen in personeelswinkels had. Die tijden veranderden snel. In no-time schoten tax-free-shops als paddestoelen uit de grond, waarin men met 40 procent korting zo ongeveer alles kon kopen wat men nodig had. Evenwel: de toelagen bleven tezelfdertijd. Het mes snijdt dus in Duitsland aan twee kanten. Kijk, wanneer een minister dat zou inzien en zou menen dat de belastingvrije voordelen en kortingen al aanzienlijk genoeg waren om het leven in Duitsland aangenaam te maken zou dat de schatkist weer eens 72 miljoen schelen.
De messes. Deze lokaliteiten, waar men het dienststof zo goedkoop kan wegspoelen, worden ongelooflijk gesubsidieerd. Ze hebben zich de laatste jaren volgens een beproefd militair systeem ontwikkeld: steeds minder voordelen voor het rijk, steeds meer voor de individuele militair. De militaire borrel drukt zwaar op de gemeenschap. Drie jaar geleden heeft het organisatiebureau Bakkenist, Spits en Co. uit Amsterdam een onderzoek gedaan naar de efficiency van de messes. De uitslag was bedroevend. Wanneer Defensie het allemaal wat beter inrichtte zou er — gemeten naar de cijfers van 1970 — niet minder dan vijf en twintig miljoen bespaard kunnen worden. Gemeten naar de omstandigheden in 1975 zou dat op 50 miljoen uitkomen.
Zo kunnen we nog wel even doorgaan. Wat te denken van al die auto-hobbyclubs, die zeilclubs, watersportclubs, timmerclubs, fotoclubs, enz. enz. die voor vele miljoenen alleen ten dienste van de particuliere militair in stand worden gehouden?
Wat te denken van alle studiefaciliteiten van de beroeps? Hun dienstjaren, salarissen enz. enz. blijven doortellen, leermiddelen worden vergoed. En bij bevordering telt de gestudeerde voor twee.
We willen gemakshalve dan maar voorbijgaan aan de riante mogelijkheden om de blozende salarissen te gaan verdienen. Een KMA-officier is automatisch verzekerd van de rang van luitenant-kolonel, tenzij hij het te bont heeft gemaakt. Een luitenant-kolonel verdient uiteindelijk 77 mille, een majoor 64 mille. Een onderofficier stoomt bijna automatisch door naar de rang van adjudant: 40 mille. En als dat allemaal niet lukt kan men zich „blijvend gepasseerd" laten verklaren. Een keurige gouden handdruk wordt in het vooruitzicht gesteld.
Enfin, een snelle berekening — waarbij we gesteund werden door enkele Defensiespecialisten — leerde dat we zo'n 300 miljoen zouden kunnen besparen, als deze voordeeltjes voortaan ten gunste van de gemeenschap zouden worden aangewend.
Ter vergelijking. Als de heer Vredeling dat jaarlijks extra in handen zou hebben zou hij daar uitstekend de YF 16 (kosten 2,3 miljard) mee kunnen afbetalen. We herinneren ons nog, dat links dat toestel te duur vond en dat rechts, gesteund door de top van de beroepsmilitairen, vond dat dat ding er beslist moest komen? Beste lezer, als de militairen echt zo bezorgd waren geweest om ons heil hadden ze heel eenvoudig dit kunnen doen: de meeste van hun eigen voordeeltjes afschaffen en voor dat geld — ter verdediging van de samenleving, waar ze de mond altijd zo over vol hebben — die YF 16 kopen. Kijk, als we over verantwoordelijkheden in samenhang met de gevechtskracht praten...
Heus, de huidige salarissen verzekeren dan nog veel welzijn en een grote welvaart.

Rien Robijns.

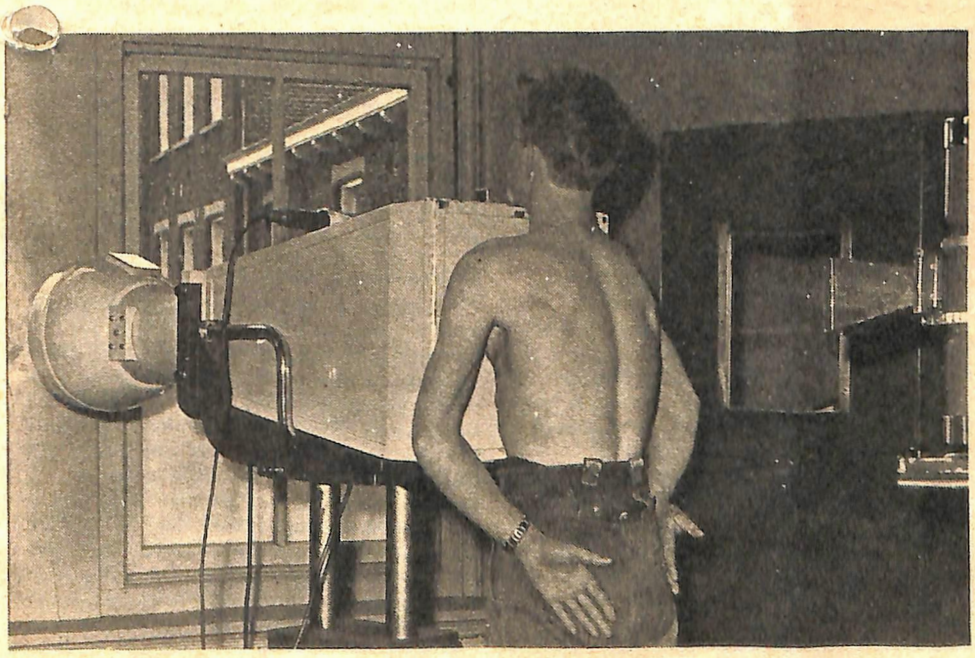

H. J. J. Hoogenboom

Naar aanleiding van het artikel „Ons rijke leger" van onze medewerker Rien Robijns hebben wij aan de heer H. J. J. Hoogenboom, voorzitter van St. Martinus en de heer E. G. A. Schouten, hoofdbestuurslid van de Alg. Chr. Officierenvereniging, gevraagd commentaar op deze bijdrage te willen leveren. Hun visie kunt U lezen in nevenstaande artikelen.

Red.

1. Mij is gevraagd te reageren op de bijdrage van Rien Robijns.
Graag gedaan, ofschoon ik me er van bewust ben dat ik daarbij in een niet gemakkelijke positie verkeer.
Een paar opmerkingen over militairen die zo graag eervolle taken vervullen en zich bedienen van een ferme-jongens-stoere-knapen jargon, doen het goed. Ze brengen een discussie over de zaken die Rien Robijns aansnijdt gemakkelijk in de sfeer van de aversie. Overigens erg begrijpelijk, maar je ligt in de wedren terstond achter.
Bovendien schijnt de auteur het gelijk aan zijn kant te hebben wanneer hij de rechtspositie van de militair eenzijdig schetst.
2. Rien weet dat beroepsmilitairen ambtenaar zijn. Aan de gehele rechtspositie liggen wetten en algemene maatregelen van bestuur ten grondslag. En hoewel de vakorganisaties (belangenverenigingen) het nodige hebben bijgedragen om die rechtspositie z'n huidige inhoud te verschaffen, zijn het tenslotte altijd eenzijdige bestuursbeslissingen van kabinetten en ministers geweest die de situatie bevestigden.
De vakorganisaties (laat staan de individuele militairen) zijn n.l. in de sfeer van de overheidsdienst geen partijen die een overeenkomst sluiten zoals de vakorganisaties dat doen bij b.v. C.A.O.-onderhandelingen.
De C.A.O. heeft een privaatrechtelijk karakter; de rechtspositie van het overheidspersoneel is van publiekrechtelijke aard.
Militairen en hun vakbonden zijn formeel dan ook zelfs minder in staat om (voortreffelijk) voor zich zelf te zorgen dan werknemers en hun vakbonden in het civiele bedrijfsleven. De zinsnede: „Ze hebben voortreffelijk voor zichzelf gezorgd" slaat dan ook nergens op.
3. De positie van de militaire ambtenaren zonder meer vergelijken met die van werknemers in het bedrijfsleven is eveneens onjuist.
De vergelijking is correcter wanneer hij wordt getrokken tussen militaire ambtenaren en andere groepen in de overheidsdienst. (Burgerambtenaren, politie, onderwijzend personeel enz.). Ik beweer niet, dat militairen dan in de hoek zitten waar de klappen vallen, maar er ontstaat wel een ander beeld.
Zo heeft b.v. de Commissie werkelijke diensttijd dienstplichtigen, in 1959 reeds vastgesteld dat er aan het militaire beroep zodanige nadelige inconveniënten zijn verbonden, dat de werving van militaire ambtenaren achterloopt bij de werving van personeel in andere sectoren van de overheidsdienst, wanneer de inconveniënten, in de salarissen niet extra worden gecompenseerd.
4. De relatie die Rien Robijns legt tussen de aanspraken van militairen en de begrotingsproblemen is onzindelijk. Hij heeft of gelijk met zijn bewering dat de rechtspositie achterhaalde zaken bevat, of niet. Een van de twee. Dat dient op de eigen merites te worden beoordeeld. Maar het personeel aanwijzen als sluitpost voor de begroting is een politiek achterhaalde visie. (of vergis ik me?)
De slotopmerking over het financieren van de YF 16 snijdt in dit verband evenmin hout. De top van de beroepsmilitairen hebben andere redenen om de minister te adviseren over de aanschaf van materieel dan rechtse (of linkse) politici. Militairen adviseren uit hoofde van het feit dat zij de deskundige adviseurs van de (politieke) minister zijn.
Zoals hoge ambtenaren dat ook bij andere ministeries behoren te doen. Zij brengen uitsluitend het militaire belang ter kennis van de minister.
Het daaraan toekennen van een prioriteit binnen het geheel van de regeringsverantwoordelijkheid is niet **hun** taak, maar die van de politici. (al of niet met regeringsverantwoordelijkheid belast.).
Rien moet daarom militairen niet uitnodigen om zich, desnoods met eigen middelen, maar bezig te houden met de financiering van de YF-16. Hij laadt dan de verdenking op zich, geen bezwaren te hebben tegen op politieke macht beluste kolonels.
5. Tenslotte enige kanttekeningen bij de concrete punten die Rien Robijns noemt.

Gratis koffiemaaltijd.

De gebruikte term „middagmaaltijd" suggereert op zijn minst een warme lunch. Het gaat hier echter om een koffietafel; een paar sneetjes brood, aangevuld met een kopje soep of een uitsmijter of een ander „extraatje".
De vakorganisaties hebben dit een vorm van personeelszorg genoemd. Dat kan betwist worden maar daarom kan het nog niet onder de noemer van een riante aanspraak worden afgedaan.
In de Defensienota kondigde de minister aan dat hij over de gratis lunch met de organisaties wil praten in samenhang met het gehele vraagstuk van huisvesting en voeding. Daar hebben de verenigingen de minister aan gehouden toen hij eenzijdig tot afschaffing wilde overgaan.

Geneeskundige verzorging.

Militairen zijn voor hun geneeskundige verzorging verplicht aangewezen op de militaire geneeskundige dienst. Welke werknemer in Nederland zou, wanneer hij door zijn werkgever zou worden verplicht uitsluitend van de bedrijfsgeneeskundige dienst gebruik te maken, er mee akkoord gaan dat daarvoor dan ook nog zou moeten worden betaald. De financiële tegemoetkomingen voor de gezinsleden zijn gunstiger dan elders. Inderdaad.

Buitenlandse toelage.

Niet alleen militairen, ook ambtenaren van andere ministeries hebben bij plaatsing in het buitenland aanspraak op een buitenlandse toelage. Een reeds aangekondigd onderzoek op basis van koopkracht-vergelijking, kan antwoord geven op de vraag of deze toelage voor Duitsland te hoog of te laag is. Als Rien daar nu even op wil wachten.
Overigens zou de gemiddelde toelage inderdaad rond de ƒ 1.000,— zijn, wanneer er in Duitsland evenveel generaals als korporaals geplaatst zouden zijn. De grootste aantallen

beroepsmilitairen in Duitsland hebben echter de rang van korporaal en sergeant.
Hun toelage beweegt zich tussen de ƒ 300,— en ƒ 400,— per maand.
Tel uit je winst! Tabaksartikelen, gedestilleerd, parfumerieën en een aantal luxe en duurzame artikelen zijn belastingvrij te koop.
De niet-roker en alcoholvrije- of bierdrinker zal het belastingvoordeel dan ook nauwelijk kunnen meten, tenzij hij om die reden meer aanschaffingen doet dan onder normale omstandigheden. Maar je kunt gedurende een plaatsingsperiode een fototoestel, een platendraaier en een kleurentelevisie kopen; eens heb je genoeg.
Een potje nachtcrème kan bezwaarlijk de plaats van de pindakaas innemen.

Messes.

Kantines en messen vervullen in de krijgsmacht een duidelijke functie in de recreatievoorziening van de gekazerneerde militairen.
Dan behoort de borrel inderdaad goedkoop te zijn. Voor zover de kantines gebruikt worden voor de koffie- en lunchpauzes, geldt voor de prijzen van normale consumptie hetzelfde.
Wanneer de messes en kantines op centraal- of onderdeelsniveau niet effectief en efficiënt draaien, is dat een kwestie van bedrijfsvoering. Daar wordt de positie van de militairen niet door bepaald.

Hobbyclubs.

Er zijn meer werkgevers die tegen vergoeding van de kosten, faciliteiten verlenen aan personeelsverenigingen.
Ik ben het met Rien Robijns eens dat de belastingbetaler daar niet voor moet opdraaien.
Vanuit een principe dat mensen vrij moeten zijn in hun vrije tijd, heb ik een veel meer fundamenteel bezwaar tegen het mess-leven en hobbyclubs van niet gekazerneerde militairen.
Maar dat is in dit verband niet ter zake.

Studiefaciliteiten enz.

Defensie kent evenals b.v. de Spoorwegen en de politie, interne opleidingen. Deze opleidingen moeten tijdens het dienstverband worden gevolgd.
De betaling van de salarissen en het doortellen van de diensttijd wordt dan uiteraard niet een poosje stopgezet. Dat geldt ook voor een militair die voor zijn functievervulling een opleiding moet volgen aan b.v. een H.T.S. of een universiteit. Bij een aantal van deze opleidingen verplicht de militair zich bovendien om gedurende een aantal jaren te blijven.
Dan zit hij voor zes of tien jaar vast. In tijden van werkloosheid uiteraard niet het grootste probleem.
Omdat militairen niet zoals elders in de overheidsdienst kunnen solliciteren naar bepaalde functies (de militair wordt zonder meer ergens geplaatst) moet er in de bevorderingsprocedures inderdaad een soort automatisme zijn ingebouwd om te voorkomen dat de carrière wordt bepaald door de willekeur van het administratieve apparaat.
Echter niet de wijze waarop militairen worden bevorderd is van invloed op de defensiebegroting; uitsluitend het aantal plaatsen in de organisatie.
Als je 40 generaals of 5000 sergeanten nodig hebt maakt het voor de centen geen bliksem uit hoe ze die rang bereiken. Alleen wanneer je het aantal kunt beperken.
Bij ontslag wegens het blijvend gepasseerd zijn voor bevordering, bestaat de „keurige gouden handdruk" uit een wachtgeldvervangende uitkering die,
a. een aflopend karakter heeft;
b. gekort wordt met het bedrag dat op een andere wijze aan inkomen wordt verkregen,
c. op de ontslagen militair de verplichting legt passende arbeid te aanvaarden.
Kortom, gewoon een werkeloosheidsuitkering.
Tenslotte . . .
Militair zijn heeft ook een paar nadelen. Geen werk- en rusttijden regeling en geen compensatie.
Veel verplaatsingen, een vrijheidsbeperkend tuchtrecht. Vaak lang van huis (marine). Om er een paar te noemen.
. . . Een goede raad
Een beetje gevoel van solidariteit met een groep medeburgers die ook gewoon werknemers zijn, zou Rien sieren.

H. J. J. Hoogenboom.

1. Gevraagd om te reageren op de bijdrage van Rien Robijns, heb ik toch wel even geaarzeld. Je vraagt je nl. onmiddellijk af met welke bedoeling deze bijdrage tot stand is gekomen.
Was het een brok eerlijke zorg over de benarde positie van 's Rijks financiën? Of stonden hem andere doelen voor ogen?
Ook kun je deze bijdrage van Robijns natuurlijk niet los zien van zijn artikel „ons rijke leger" in het „Vrije Volk" van 9 augustus j.l.
Hoe het ook zij, omdat in ons goede landje nog steeds het gezegde „wie zwijgt stemt toe", opgeld doet en bij mij althans van toestemmen geen sprake is, laat ik de vragen omtrent de intentie van de schrijver de vragen en ga reageren.
2. Allereerst valt dan op dat Robijns kennelijk bijzonder goed geïnformeerd is.
— Hij heeft reeds inzage gehad in de Defensiebegroting (300 miljoen die bij de Marine weggehaald kon worden zegt hij).
— Hij beschikt over defensiespecialisten die snel rekenend de „voordeeltjes" kwantificeerden op . . . . ja juist 300 miljoen.
— Hij beschikt over de uitkomsten van een rapport van het organisatiebureau Bakkenist, Spits en Co, waaruit zou blijken dat op het „messgebeuren", gemeten naar de cijfers van 1970, 25 miljoen bespaard kan worden. Tussen haakjes het moet mij van het hart dat wanneer de verdubbeling van deze post in vijf jaar een gevolg is van de inflatie, de salarissen over diezelfde periode duidelijk zijn achtergebleven.
Welnu opgemerkt moet worden dat ik geen inzage heb gehad in de defensiebegroting, niet beschik over snel rekenende defensiespecialisten en ook niet over het rapport Bakkenist.
Wellicht toch anno 1975 een merkwaardige constatering dat personeel werkzaam in een bedrijf waar (drastisch) bezuinigd moet worden deze informatie uit de „krant" moet halen.
3. Een tweede opvallende zaak is dat waar Robijns stelt „wanneer beroepsmilitairen in het vervolg dezelfde rechten zouden overhouden als gewone burgers en andere ambtenaren"; je mag verwachten dat hij gaat vergelijken tussen beroepsmilitairen, gewone burgers en andere ambtenaren. En dat doet Robijns nu **net niet.** Mijn grote bezwaar is dat hij niet vergelijkt, hij somt slechts eenzijdig een aantal voordelen op die z.i. aan de militaire rechtspositie vastzitten. Van een evenwichtige vergelijking tussen

rechten **en** plichten of voor- en **na**delen van de positie waarin deze verschillende categorieën staatsburgers maatschappelijk verkeren is geen sprake.

4. Wanneer het over ferme-jongens-stoere-knapen-praat gaat heeft Robijns van de beroepsmilitair niets meer te leren, zijn artikel staat er bol van.
De opmerking dat de beroeps-militairen zo goed voor zichzelf hebben gezorgd wekt echter op zijn minst twijfel aan de deskundigheid van de defensiespecialisten die Robijns hebben geïnformeerd. Dan wel onderstreept deze opmerking mijn hierboven geformuleerde bezwaar van eenzijdige voorlichting. Hij moet toch geweten (kunnen) hebben dat de rechtspositie van de militair tot stand komt door middel van **eenzijdige** beslissing van de overheid nadat het personeel is **gehoord.**
Ook hier zou een eerlijke vergelijking van de wijze waarop de rechtspositie van het militair beroepspersoneel tot stand komt en de wijze waarop de gewone burger via de vakbeweging zijn arbeidsvoorwaarden regelt niet hebben misstaan. Een klein voorbeeld ter adstructie.
In het kader van de operatie „spreiding rijksdiensten", door het kabinet als een zaak van nationaal belang beschouwd, geldt voor de militaire ambtenaar zelfs het geclausuleerde begrip vrijwilligheid zoals gedefinieerd voor de burgerambtenaren niet.
Hij kan opdracht krijgen zijn plunjezak te pakken en zich te verplaatsen van Venlo naar Emmen om de nationale zaak te dienen.
Ter vergelijking.
Toen enige tijd geleden in Helmond de vestiging van een groot bedrijf dreigde te worden verplaatst over de afstand van 15 km leidde dit tot een bedrijfsbezetting.
Het zij met nadruk gesteld, ik spreek hierover geen kwaliteitsoordeel uit. Ik signaleer dit slechts om aan te geven dat Robijns de invloed van de beroepsmilitair, voorzichtig geformuleerd, wat hoog inschat.

5. Met de vlammende protesten van de verschillende belangenverenigingen in geval het kabinet aan verworvenheden tornt valt het m.i. nogal mee. Militairen hebben nog geen (water) wegen met tanks geblokkeerd. Integendeel. In het militair georganiseerd overleg is de principiële bereidheid uitgesproken secundaire arbeidsvoorwaarden op hun merites te beoordelen. Wel is ook daar gewezen op het feit dat dit beoordelen zal moeten plaatsvinden op evenwichtige wijze en in goed overleg.
Dit is dan ook de reden dat, toen in strijd met hetgeen in de defensienota was aangekondigd, het voorstel aan de orde kwam de gratis koffiemaaltijd zonder meer af te schaffen, de gezamenlijke organisaties dit voorstel hebben afgewezen en dus in feite de minister aan zijn woord hebben gehouden.
Overigens is hier Robijns duidelijk meer bezorgd dan minister Vredeling. In een interview gepubliceerd in het mei/juni nummer van Spes blz. 9 (uitgave van de ACOV) reageert Vredeling op een vraag over de invloed van de militaire belangenverenigingen in vergelijking met die van de vakbonden in het bedrijfsleven o.m. als volgt:
„Nu is de situatie bij de militairen ekstra gecompliceerd, omdat schier iedere functie zijn eigen belangenvereniging heeft. Ik vind dat erg dom. Als je dat als overheid ziet dan zeg je tegen jezelf, dit is een heel gemakkelijke situatie van verdeel en heers."
Een interessante visie niet?
Waarvan akte!

6. Met betrekking tot de concrete punten die Rien Robijns noemt kan ik kort zijn. Ik kan mij volledig vinden in de opmerkingen die door de heer Hoogenboom te dier zake elders in dit nummer worden gemaakt.
Ten aanzien van de „buitenlandse toelagen" zou ik nog willen opmerken dat het juist de belangenverenigingen zijn die reeds jaren aandringen op een andere, meer objectieve methodiek voor de vaststelling van deze toelagen. In 1970 werd hierover door de overheid een rapport samengesteld, dat in maart 1972 in het militair georganiseerd overleg werd behandeld.
N.a.v. de in die vergadering door de belangenorganisaties gemaakte opmerkingen zou het rapport opnieuw worden bezien en aangeboden.
Dit is thans (sept. 1975) niettegenstaande herhaald aandringen van de belangenorganisaties nog niet geschied. Het is inderdaad wachten geblazen.

7. Over de relatie die Robijns legt tussen de afbetalingsverplichting van YF-16 en de door hem als „voordeeltjes" gekwalificeerde rechtspositieregelingen van het militair personeel kun je je slechts verbazen.
De historie schijnt zich toch te herhalen.
De militaire ambtenaar wordt als sluitpost van de begroting beschouwd. Een progressief journalist kan een dergelijke conservatieve gedachte slechts neerschrijven in een moment van volslagen „black out".
Als zodanig zullen we die opmerking dan ook maar beschouwen.
Daar komt nog bij dat deze opmerking in het kader van de door Robijns aangekaarte discussie over het al dan niet rijke leger niet terzake doet.
Hij zal voor zijn beweringen autonome argumenten moeten aandragen en geen (overleefde?) budgettaire.

8. Tenslotte, zonder me in de discussie over links en rechts in de politiek te willen storten toch een enkele opmerking over de positie van de militair in deze.
De militaire top adviseert de minister op grond van haar specifiek militaire deskundigheid. Daarna is het aan de linkse of rechtse politicus op grond van alle relevante overwegingen, waaronder de adviezen van de militaire deskundigen, een politieke beleidsbeslissing te nemen.
Daar staat de militair **als specialist** buiten en terecht.
Aan de suggestieve opmerkingen aan het slot van Robijns' bijdrage heb ik me gewoon geërgerd.
Ik bedoel in concreto de zinsnede: „als de militairen echt zo bezorgd waren geweest om ons heil hadden ze heel eenvoudig dit kunnen doen: de meeste van hun eigen voordeeltjes afschaffen en voor dat geld — ter verdediging van de samenleving, waar ze de mond altijd zo over vol hebben — die YF-16 kopen."
Kijk Rien Robijns je zou uit het feit dat het bovenstaande niet is gebeurd kunnen concluderen dat de verdediging van de samenleving de beroepsmilitair niet ter harte gaat.
Als dat de bedoeling was had dat er geschreven.
Van mijn kant zou ik willen opmerken dat de beroepsmilitair zich inderdaad sterk betrokken voelt bij zijn beroep, dat hij bezorgd is over de middelen die hem voor de uitoefening van zijn taak ter beschikking staan.
En dat Rien Robijns is geen schande.
Misschien mag ik een parellel trekken met de betrokkenheid van de journalist bij de vrijheid van meningsuiting. Daar gaat hij voor de straat op, daar staakt hij desnoods voor.
Zo voelt ook de beroepsmilitair zich betrokken bij de verdediging in internationaal verband van de samenleving, inclusief de vrijheid van meningsuiting.
Hij gaat daar (nog) niet voor de straat op maar hij wenst in die opvatting wel te worden gerespecteerd.

1 september 1975.
E. G. A. Schouten.

„Art Blakey is echt één van de drie beste drummers ter wereld. Het enige probleem is dat Art aan het eind van de week altijd zal proberen een kunstje te flikken met de poen die hij zijn jongens moet uitbetalen. Zijn favoriete truc is om de volgende dag, als hij alle poen al lang heeft uitgegeven, iedereen bij elkaar te roepen. Dan word ik ook door hem opgebeld: „Waarom kom je niet langs, Gonzi? Er is een vergadering en mijn vrouw kookt." Dat vind ik altijd prima, omdat ik dan lekker te eten krijg en ook nog eens 20 dollar om het spelletje mee te spelen.
„Als ik binnenkom zitten alle jongens er al. Ze hebben de hele week gespeeld en de man 12 dollar gekregen. Art komt de kamer binnen, schraapt zijn keel en zegt tegen me: „Babs, vertel jij deze jongens eens wat publiciteit kost, deze week stonden we weer in de Daily News enzovoort." Dan is het mijn beurt. „Dat kost minstens 1000 dollar," zeg ik. Art zegt: „Zien jullie wel, daar is de poen in gaan zitten. Maar van nu af aan is het uit met de armoe. We gaan nu spelen in de Waldorf, Hollywood en de Plaza.

That's where we're going, UP UP UP."

„Dan ga ik op hem af en ik zeg: „Wil je zo vriendelijk zijn om me mijn 20 dollar te geven, zodat ik kan gaan eten en opstappen?" In de loop der jaren heb ik op die manier minstens 200 dollar verdiend en mijn relatie met Art Blakey is nog altijd prima."
Het is een van de talloze anecdotes uit Babs Gonzales' kleurrijke autobiografie „Movin' On Down The Line" (te bestellen door ƒ 17,50 over te maken op: AMRO-bank, Veendam, t.n.v. Rein de Graaff jr.). Hoewel je over het waarheidsgehalte ervan moeilijk absolute zekerheid zult kunnen krijgen (Babs is een van de grootste sterke-verhalen-vertellers van het westelijk halfrond), is het toch een authentiek lijkende correctie op het idyllische beeld dat vroeger van de jazzwereld placht te worden opgehangen.
Al zou dit verhaal behoorlijk zijn aangedikt, dan nog kun je veilig aannemen dat Art Blakey in zijn twintigjarige loopbaan als leider van de Jazz Messengers menigmaal zijn toevlucht heeft moeten nemen tot vergelijkbare capriolen. De jazzbusiness hangt nu eenmaal van de uitbuiting en de zwendel aan elkaar en het is onvermijdelijk dat de vuile spelletjes die clubeigenaars, platenmaatschappijen en managers met jazzmusici uit-

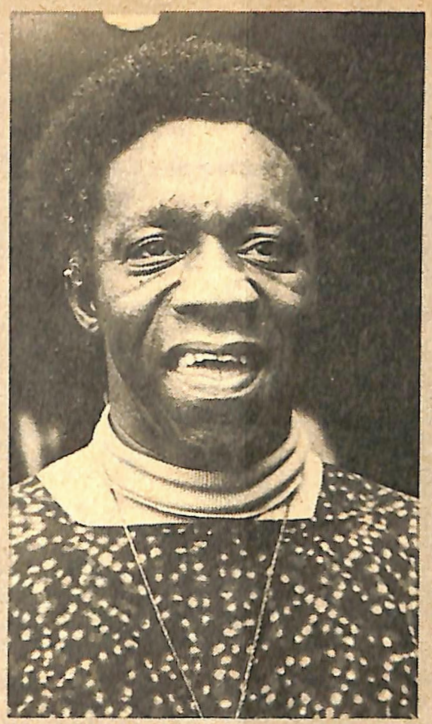

De principes van Art Blakey

halen, hun weerslag vinden in de relaties tussen de muzikanten onderling.
De oorspronkelijke Jazz Messengers van 1955 bestonden uit vijf gerenommeerde zwarte musici, Kenny Dorham - trompet, Hank Mobley - tenor, Horace Silver - piano, Doug Watkins - bas en Art Blakey - drums, die samen voldoende slagkracht ontwikkelden om zich tegen de heersende blanke West Coast-mode een behoorlijke faam te verwerven. Het volgende jaar werd de plaats van Dorham overgenomen door het jonge talent Donald Byrd, maar toen gebeurde er iets merkwaardigs. Omstreeks juni '56 namen Blakey's vier medemusici collectief ontslag om onder leiding van Horace Silver, met een andere drummer, verder te gaan. Zou een truc als door Babs Gonzales beschreven hier de oorzaak van zijn geweest?
In elk geval liet Blakey zich geenszins uit het veld slaan. Een maand of wat later had hij al een complete nieuwe bezetting om zich heen verzameld: Bill Hardman - trompet, Jackie McLean - alt, Sam Dockery - piano en Spanky de Brest - bas. Deze formatie zou echter evenmin een lang leven beschoren zijn en zo is het doorgegaan, nu al twintig jaar lang. Het aantal, meest jonge en tamelijk onbekende (dus ook goedkope) musici dat in de Jazz Messengers heeft gespeeld, moet in de vele, vele tientallen lopen.
Nauwelijks beïnvloed door de snel evoluerende jazz-trends is Blakey al die tijd, althans in muzikaal opzicht, trouw gebleven aan een paar gezonde en eerlijke principes: spontaniteit, warmbloedige expressie en tamelijk veel vrijheid voor zijn improviserende solisten.
Vorige maand trok Blakey weer eens door Europa, deze keer verrassenderwijs met een bezetting waarin een paar oude getrouwen opvielen: trompettist Bill Hardman en pianist Walter Davis. Gelijktijdig verscheen het dubbelalbum „Art Blakey with the Jazz Messengers" (CBS, 88060, ƒ 29,50), waarop muziek is heruitgebracht die jarenlang zeer moeilijk verkrijgbaar is geweest.
De eerste plaat in het album is de befaamde LP uit april-mei '56 van de oorspronkelijke Messengers met o.a. het legendarische „Ecaroh" (lettergrapje op de voornaam van componist Silver). Vreemd genoeg klonk deze muziek me bij de hernieuwde beluistering wat bleker in de oren dan ik me van jaren terug herinnerde. Toch zijn vooral de solistische bijdragen van leider Blakey zelf van een overdonderende dynamiek. Zo'n beetje het omgekeerde geldt voor de tweede plaat, met de nieuwe bezetting die Blakey in december '56 bijeen had gescharreld. Ondanks de banale interventies van de terecht beruchte Bill Hardman wordt hier verheugend energiek gemusiceerd. Beide platen samen geven in elk geval een levendig beeld van de periode dat de hard-bop nog een wereld te winnen had.

Bert Vuijsje.

Na de woede-uitbarstingen de ogenschijnlijke rust: Flanagan in het antieke milieu van zijn stiefbroer

Flanagan verfilmd theater

Een verbolgen Tim Krabbé reageerde vorige maand in Nederlands jongste opinietijdschrift de Tijd (nr. 53) op de film „Flanagan". Hij schreef een recht-voor-zijn-raap stuk, waaruit hier het volgende citaat: . . . . je kunt een boek echt verfilmen, je kunt ook een film naar een boek maken. Het irriteert me van Ditvoorst dat hij in diverse interviews de suggestie wekt alsof hij het boek alleen maar als inspiratiebron heeft gebruikt, terwijl de film het boek zeer dicht volgt, zoals ik tot mijn stomme verbazing tijdens de persvoorstelling ontdekte. De critici praten hem argeloos na . . . Enz., enz. Op niet mis te verstane wijze veegt Flanagan-auteur Tim Krabbé (inderdaad ja, familie van Jeroen) de vloer aan met het nieuwste Nederlandse filmprodukt „Flanagan" van Adriaan Ditvoorst. En Krabbé kan dat terecht doen, want stond zijn bedenksel, zijn roman, zijn creatie Flanagan niet klaar om door elke filmer te worden overgenomen? En dat Ditvoorst met hulp van producent Matthijs van Heyningen, die de centjes rond moest krijgen, van Krabbé's alter ego een theatraal stuk op celluloid heeft gemaakt is dus de schuld niet van Krabbé. Maar goed, daarover straks meer.
Want Adriaan Ditvoorst, die in mijn ogen met deze „Flanagan" gewoon heeft misgegrepen, is toch een regisseur met een zekere allure. Zijn knappe prestatie in 1967 toen hij vriend en vijand verraste met „Paranoia" heeft hij terwille van zijn opvattingen over film thans niet willen herhalen. Met andere woorden, hij deed geen enkele concessie aan wie dan ook. Voorwaar, een nobel streven van Ditvoorst, met dien verstande dat hij de routine die nodig is om een speelfilm te maken, nu mist. Maar wat erger is, zijn opvattingen over film zijn in 1967 blijven hangen. Hij was in die beginperiode van zijn „carrière" een van de beloftevolle jonge regisseurs — weliswaar met een flinke dot Nouvelle Vague-saus — die in eigen land als Het Grote Talent werd beschouwd. Maar talent moet er wel uitkomen, helemaal als de commercie zich er mee gaat bemoeien. Want in die branche roept men nog steeds uit volle borst dat „voor niets de zon op gaat". Gelukkig begreep Ditvoorst deze slogan en stortte zich op het (kleine) werk. Hij vervaardigde een viertal korte films, o.a. de Val en De blinde fotograaf. Deze laatste ging als voorfilm van Jeroen Kerbosch' De Anti-christ en werd niet alleen vertoond in hoofdstedelijke theaters. Ook de provincie kon genieten van dit produkt. Door dat vastklampen aan die eigen identiteit raakt Ditvoorst in een moeilijke periode verzeild. Hij dacht dat „Les Idiots", een project met scenarioschrijver Gerard Brach gestalte zou krijgen. Maar dat mislukte jammerlijk vanwege de financiering. En toen koos Ditvoorst (ten einde raad?) maar voor het door Tim Krabbé al van een scenario voorziene „Flanagan". Krabbé heeft naar zijn zeggen nimmer contact gehad met de maker van de film. Correspondentie over bepaalde scènes werd schriftelijk gevoerd en zo kon Krabbé op zekere dag vernemen dat een ook door hem niet bedacht amoureus mannetje met spillebenen moest plaatsmaken voor een forse neger. De woede van Krabbé laat zich indenken. Bovendien blijkt, dat Ditvoorst in de verste verte niet heeft begrepen

Confrontatie tussen Flanagan (Guido de Moor) en stiefbroer Babel (Eric Schneider)

Ook dit is Flanagan (Josée Ruiter en Guido de Moor)

dat de schepping van een auteur niet zomaar iets is, maar wel degelijk een affiniteit heeft mét die auteur. Daarom is Krabbé giftig geworden op Ditvoorst.
Eerstgenoemde — en dat beweert hij zelfs publiekelijk — kent de regisseur Adriaan Ditvoorst niet eens.
Letterlijk schrijft hij: . . . ik heb geen idee hoe die man er uit ziet . . .
Voorwaar, een amusante roddel uit het o zo kleine Nederlandse filmwereldje.
En wat moeten we nu met „Flanagan"? Vergeten? Dat zal niet makkelijk gaan, want in Amsterdam bijvoorbeeld hangt de stad vol met affiches die deze film op lugubere wijze aanprijzen. Dat is één. Ten tweede is het doodzonde om zo'n goede acteur als Guido de Moor ineens te gaan verwaarlozen. En als derde punt [illegible]t, dat het camerawerk van Eddy [illegible] der Enden ronduit goed is.
Maar ja, de aanpak van Ditvoorst is bepalend voor het eindresultaat. Zijn visie op het boek „Flanagan" is er een geweest, die niet tot het gewenste resultaat heeft geleid. De opdrachten, die hij cameraman Van der Ende heeft ingefluisterd, zijn keurig uitgevoerd, maar blijken niets met „Flanagan" te maken te hebben. Ditvoorst heeft zich gewaagd aan een regie-methode die slechts één uitkomst bood: verfilmd theater. Daarom is de film zo ontzettend traag; de intrigerende start kan niet verdoezelen dat een eindoordeel op z'n zachtst gezegd matig moet luiden. En dan kan men zich nog verdiepen in de vraag of Flanagan barst van de verborgen elementen, het blijft voor de gemiddelde kijker een saaie rolprent met een misplaatste casting (Josée Ruiter) en een verouderde opvatting van film maken. Grote talenten — zoals Ditvoorst — slaan ook wel eens de plank mis.

PIER PAOLO PASOLINI schijnt maar geen genoeg te krijgen van de decadentie. Na Boccaccio, Canterbury Tales en Arabische Nachten geeft deze Italiaanse meester zijn interpretatie van de sociale revolutie in 'SALO' oftewel '120 dagen in Sodom'. Uiteraard is er weer veel bloot te bewonderen, gelukkig niet zo mismaakt gefilmd als in de Tiroler rokjes-cyclus.

FILMWEEK ARNHEM begint inderdaad steeds meer een internationaal karakter te krijgen. Eind september werd deze ciné-manifestatie gehouden — voor de tiende keer al weer — en niet minder dan dertig films beleefden hier hun Nederlandse première, waaronder natuurlijk de grote klappers 'Dokter Pulder zaait papavers' van Bert Haanstra (met Kees Brusse, Ton Lensink) en 'Heb medelij Jet' van Frans 'de Inbreker' Weisz (naar het boek van Heere Heeresma

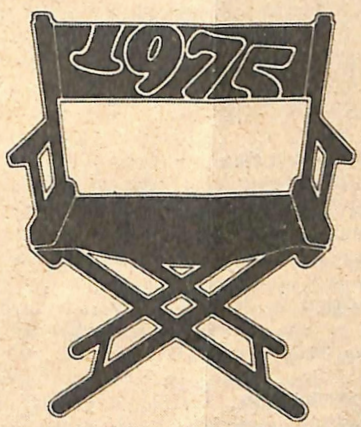

Filmweek Arnhem

Geef die mok eens door, Jet.) Uit de Verenigde Staten kwam de nieuwste Woody Allen, 'Love and death' en Robert Altman, in ons land voornamelijk bekend door de satirische rolprent 'MASH' vertoonde zijn 'California Split'. Voor de liefhebbers werden nog eens een kleine dertig films in retrospectief getoond. Zo was het oeuvre van Roman Polanski te zien, alle films van Sam Peckinpah en in een aparte bioscoop (Palace) kon men genieten van een Kung-Fu-festijn.

GOED NIEUWS voor Bowie-fans, want David is Thomas Jerome Newton in 'De man die op aarde viel'. Regie Nicolas Roeg. Bowie, die ook al een geweldige pop-act on stage heeft, speelt voor de camera een Amerikaanse jongen, die gewikkeld raakt in een geheimzinnige zeer gedateerde liefdesgeschiedenis. We zijn benieuwd.

HET IS ZO VER, Marlon Brando en Jack Nicholson doen samen een film: The Missouri Breaks. Arthur Penn (The Chase) heeft de regie en hanteert het scenario van Thomas McGuane, die een western-verhaal heeft geschreven dat gedateerd is in 1880. Opnamen vinden op lokatie plaats, de Missouri rivier.

KLEIN GRUT, de strip van Charles Schultz die o.a. in Het Parool en in Pep verschijnt, is opnieuw onderwerp van een film. Alle helden van Schultz zullen opdraven in Ren voor je leven, Charlie Brown. Bill Melendeze heeft de leiding.

DE BOEKEN van Raymond Chandler zijn van ongekende klasse. Zijn bedenksel, privé-detective Philip Marlowe, is een figuur die zo menselijk is dat elke lezer zich gemakkelijk kan identificeren met de hoofdpersoon. Een van Chandlers beste boeken, 'Farewell my lovely' is verfilmd. Robert Mitchum is de uitgekookte detective Philip Marlowe die op zijn speurtocht naar grof geld Charlotte Rampling, John Ireland, Sylvia Miles, Jack O'Halloran en het nodige stelletje geboefte ontmoet.

CITAAT VAN DE MAAND:
'. . . En Bobby (de Niro) is nu — na The Godfather II — een ster, dat helpt. Het is verder geen enkele garantie, de meest commerciële sterren spelen soms toch in rampzalige flops. Dit is een idiote business: acteurs krijgen astronomische gages, scenarioschrijvers ook, maar de meeste regisseurs verdienen gek genoeg maar een beetje . . .'
(Martin Scorsese van 'Alice Doesn't Live Here Anymore' in Vrij Nederland).

PJM

DE LANGE MOEIZAME WEG OMHOOG van rechts naar links tussen ANARCHIE ⟵ en ⟵ Anarchie

II

In het septembernummer van EGO heb ik de geschiedenis opgehangen tussen twee begrippen, die eigenaardig genoeg met hetzelfde woord konden worden aangeduid ondanks hun tegengestelde betekenissen. En wel met het woord: anarchie. Het eerste, helemaal rechts bij het begin van de lijn, die de tijd voor moet stellen, is ter onderscheiding met kleine letters geschreven, het andere links met hoofdletters. Om het nog wat aanschouwelijker voor te stellen plaats ik het eerste ook nog laag en het andere heel hoog. Daartussen kan men de weg denken, waarop zich dat bloederige griezelverhaal afspeelt van het getob der mensen, het verhaal, dat we geschiedenis plegen te noemen.
Beide ophangpunten zijn aan onze waarneming onttrokken. Het zijn uitersten, denkkonstrukties, die in feite niet kunnen bestaan.
Evenmin als de ANARCHIE (een samenleving, waar alle macht van de één over de ander is opgeheven en waar desniettemin de vrijheid, de vrede en de veiligheid van ieder gewaarborgd zijn alleen door de redelijke en de morele verantwoordelijkheid voor elkaar) er ooit zal komen, net zo min heeft er ooit een rechtse anarchie in werkelijkheid bestaan. Het vrije spel der natuurlijke krachten, dat door velen wordt vereerd als een soort goddelijke wijsheid en aangeprezen als een remedie voor alle maatschappelijke kwalen, mag in staat zijn een natuurlijk evenwicht te scheppen in de ongerepte natuur, in de wereld van de mens gaat dat mis. Daar heeft binnen de kortst mogelijke tijd één zich meester gemaakt van de vrijheid der anderen door ze voor de keus te stellen tussen ondergang en onderwerping, dood of slavernij. De hardste jongen wordt de baas en schept orde in de chaos, door iedereen binnen zijn bereik naar zijn hand te zetten en zijn wil tot wet te maken. Dan is één de eerste en anarchie is monarchie geworden.

De monarchie

De alleenheerschappij, de tirannie of de diktatuur is de noodzakelijke voltooiing van de anarchie. Bij het woord monarchie niet denken aan de vriendelijke en zachtmoedige regering van Koningin Juliana. Dat is geen monarchie, hoogstens een rudimentair overblijfsel ervan. Denk maar aan een Philips II, een Hendrik VIII, die zoveel vrouwen liet onthoofden en natuurlijk aan Iwan de Verschrikkelijke en Lodewijk XIV.

De laatste beweerde: „De staat, dat ben ik". Maar eerlijk, dat zijn nog dilettanten in het kwaad vergeleken bij de figuren als Stalin en Hitler. In de propagandafilm Triomph des Willens, in opdracht van Hitler indertijd gemaakt en door de V.P.R.O. pas geleden nog eens van de rommelzolder gehaald kon men het systeem in zijn uiterste perfectie aanschouwen.

Een gruwelijk kwaadaardige vorm van „samenleven". En tegelijk een uiterst hardnekkige. Bijna niet kapot te krijgen. Vandaar dat de overgrote meerderheid van de wereldbevolking nog zucht onder de diktatuur en de rest in omstandigheden, die niet veel beter zijn. Alleen een heel klein deel van de bevolking der aarde kan zich verheugen in een wat menselijker manier van met elkaar omgaan.

De grondtrekken van de monarchie

De ongelijkheid van de mensen is er tot principe verheven. De één alles en de meesten niets. Dat geldt zowel voor het bezit van de schaarse goederen als voor de menselijke rechten en waardigheid. Tegenover de paleizen staan de hutten; tegenover de rijkdom van enkelen de armoede van velen; tegenover de almacht van de monarch de rechteloosheid van de onderdrukten. De monarch bepaalt wat waar, goed en mooi is. Waar is wat hij denkt; goed wat zijn macht ten goede komt en mooi wat zijn eer en glorie doet uitkomen.
Natuurlijk zou geen alleenheerser zich staande kunnen houden als allen zich eensgezind tegen hem zouden keren. Maar dat is niet te verwachten. Dat heeft hij verhinderd door de verdeel- en heerstaktiek toe

te passen en zijn onderdanen te rangschikken in een hiërarchische orde. Dat wil zeggen in laagjes boven elkaar, van hogere en lagere standen en rangen, waarbij de hogere de lagere kontroleren, in ruil voor privileges of voorrechten.

De ondergeschiktheid is de ziel van zo'n samenleving. Dat komt in alle omgangsvormen tot uitdrukking. De één heeft het bevel, de ander moet gehoorzamen. De één behoort trots en heerszuchtig te zijn, in het beste geval streng doch rechtvaardig; de ander nederig en eerbiedig. Hij moet groeten, buigen, knielen of in het stof kruipen uit pure eerbied of uit angst. Want de spil van dit alles is het geweldsapparaat, het leger waar bovenstaande principes tot in het absurde zijn doorgetrokken. Waar zelfs de bewegingen der ondergeschikten op bevel worden uitgevoerd, volgens de exercitie-voorschriften. De exercitie is trouwens in deze maatschappij het voorbeeld van alle opvoeding. En achter dit alles staat de galg, het schavot of de wurgpaal en de gevangenissen met de folterkamers om het geheel te voltooien. Geweld en discriminatie doortrekt alle verhoudingen tot die tussen man en vrouw en tussen ouders en kinderen toe: Streven naar emancipatie staat gelijk met oproer en verzet tegen de gevestigde orde en is dus de grote misdaad.

De weg der bevrijding

De rest van de geschiedenis kan begrepen worden als de poging zich uit deze situatie te ontworstelen in een strijd van links tegen rechts. Links is de kritiek, nee sterker het protest tegen alle ongelijkheid in de samenleving tegen alle discriminatie. Rechts verdedigt overal en altijd de voorrechten en de gevestigde belangen van degenen, die aan de goede kant zitten. Natuurlijk verandert dat met de situatie en is rechts in Nederland iets anders dan rechts in Spanje en Chili.
Het protest van links doet zich voor in alle graden van hevigheid tussen gewelddadige opstand en de vreedzame oppositie, een kwestie van omstandigheden en temperament. In de monarchie, de glasharde diktatuur heeft de vreedzame oppositie geen schijn van kans. De gewelddadige revolutie trouwens ook niet al zijn er natuurlijk altijd die met de gedachte spelen. Voor een opstand is een grote mate van eensgezindheid nodig en hoe moet die tot stand komen als iedere vereniging en vergadering van meer dan drie personen als een samenzwering uiteen wordt geslagen. En voor eensgezindheid is inzicht nodig en hoe moet dat tot stand komen als alle kommunikatiemiddelen in handen zijn van het regime en als alle mededelingen die men krijgt propaganda is; onderwijs en opvoeding gelijk staat met indoktrinatie en dressuur.
De diktatuur is een moeras. Wie eruit probeert te komen vindt nergens vaste grond om op te staan. De enige manier is die van wijlen Baron von Münchhausen, die trok zich aan zijn eigen haren omhoog en dat staat gelijk met een wonder.
En toch is dat wonder hier en daar gebeurd en is men er in geslaagd de eerste schreden te zetten op de weg van de democratisering en de humanisering van de maatschappij. Wij hier in Nederland mogen in dat opzicht niet ontevreden zijn. Wij hebben zelfs de eerste schreden op die weg al achter ons en zijn bereid de volgende te doen. Hoe kan dat? In het algemeen komt er een kans als door onbekwaam beleid of door een al te riskante oorlogspolitiek een monarchie totaal in elkaar klapt. Zie Portugal: een geweldig feest, optochten met spandoeken, weg met het fascisme, vrijheid, de macht aan het volk. Maar de eenheid in het verzet tegen de onderdrukking komt voor de taak te staan te gaan bouwen. En dan blijken er plotseling verschillende blauwdrukken te bestaan. Weg eenheid. De machtsstrijd begint opnieuw en leidt als vanzelf naar een nieuwe diktatuur. Maar nu misschien een linkse diktatuur? Dat lijkt me een groot misverstand. Linkse diktaturen zijn even schaars als vierkante cirkels. Diktaturen zijn per definitie rechts, altijd en overal. Ook de kommunistische, die zichzelf graag links noemen. Ze zijn ultra rechts en des te meer naarmate ze minder ruimte laten voor vrije meningsuiting en vrijheid van denken. Alle bovenbeschreven ingrediënten voor de diktatuur zijn er aanwezig; de ongelijkheid, het militarisme, de kadaverdiscipline, de censuur en de barbaarse straf-methoden. Ik begrijp dan ook nooit, waarom onze fanate anti-kommunisten zo anti zijn, want ik krijg altijd de indruk dat ze hier terug willen brengen, wat ze in het kommunisme willen bestrijden.
Maar goed, de eerste stap naar de democratisering mag dan heel moeilijk zijn. Later wordt het er beslist niet gemakkelijker op. De onderdrukten binnen de diktatuur kunnen nog alle middelen gebruiken en guerilla methoden toepassen. Wat hebben de Zuidamerikaanse armen meer te verliezen dan hun ketens? Wie echter al een eindje gevorderd zijn op die weg, zoals wij hier in Nederland bijvoorbeeld, moeten voorzichtiger zijn. Die moeten n.l. toezien, dat ze niet weer verliezen, wat ze al bereikt hebben. Wie verder wil gaan dan de meerderheid en het politieke midden gedoogt, zoals de links radikale voorhoede soms bepleit, is gedwongen die stappen voorwaarts met geweld te verdedigen. En daardoor komen ze juist terecht, waar ze niet naar toe wilden; dat is een stap terug op de weg van de democratisering.
Als de Baader-Meinhofgroep meent dat de maatschappij rot blijft, zolang ze niet volmaakt is en daarom bestreden en desnoods vernietigd moet worden met de methoden van de stads guerilla en van de misdaad dan komen ze niet terecht bij de ANARCHIE links-boven, maar bij de anarchie rechtsonder en dus opnieuw bij de diktatuur. Dat is in Duitsland helemaal geen kunst.
De weg terug naar de diktatuur kan echter overal in sneltreinvaart worden afgelegd.
Ik begrijp, dat zo'n redenering voor veel ongeduldigen, die het einddoel nog willen bereiken, een gruwel is, maar elke stap op de weg, die ik heb getekend betekent een nieuwe fase, die verankerd moet worden en in de organisatievormen van de samenleving en in het bewustzijn van de mensen. Dat laatste is een kwestie van geestelijke groei, van voorlichting, vorming, onderwijs en opvoeding, waardoor mensen de mogelijkheid verkrijgen om mee te denken, mee te te kiezen en mee te beslissen. Dat eist niet alleen inzicht, maar ook nog de wil en de bereidheid om naar dat inzicht te handelen. Al met al een proces van lange adem. Maar zullen we dan wel ooit die wereld van vrijheid, vrede en veiligheid voor allen bereiken? Dat geloof ik niet,

nee. Eigenlijk is het me daar ook niet om te doen. Is dat pessimistisch? Een sombere levensbeschouwing? Ik meen van niet. Waar het mij om gaat is de stap, die we vandaag kunnen doen, hier en nu. Wie zich blind staart op het einddoel vergeet ondertussen te leven. Dat is ook jammer, want het leven is maar kort tussen geboorte en dood.

S. v. d. BELT

Op Amerikaanse niveau

„Helft van echtscheidingen tegenwoordig bij huwelijken van 10 jaar of langer", lees ik. Dus moet ik meteen aan m'n oom en tante denken. Tot ontzetting van de hele familie hebben ze er na zeker zo'n jaar of 35 een punt achter gezet. Hij, liever gezegd, want zij wilde nog wel. **Als het moest heel anders,** schijnt ze nog in tranen te hebben verklaard. Nauwelijks hertrouwd kreeg m'n oom kanker. Daar heb je 't, zou er vroeger hardop gedacht zijn, want toen was echtscheiding nog een zonde. Nu niet meer, want verderop lees ik: „Aantal echtscheidingen in Nederland komt op Amerikaans niveau". Dat bijvoeglijke naamwoord betekent de laatste jaren geloof ik dat het niet best is.
Om de gedachten te bepalen schrijf ik nog wat cijfers over (NRC, 3 aug. j.l.). Uit een uitgebreid onderzoek in 1967 bleek dat rond 150.000 van de 3 miljoen huwelijken als gestrand beschouwd moesten worden. Vijf procent van de huwelijken was dus rijp voor echtscheiding. Zes jaar later, staat er, in 1973 was de feitelijke huwelijksverbreking pas op 0,5 procent gekomen. Eén op de tien slechts hakte toen de knoop door, maar daar schijnt in de afgelopen paar jaar wat meer schot in te komen.
Hoe komt dat nou, vraagt de trouwlustige soldaat, die vóór zijn afzwaaien met dit sombere nieuws nog zijn voordeel wil doen. Even verder spieken. Prof. G. Kooy, bekend gezinssocioloog, geeft in een recent verschenen boek een aantal redenen. Het komt er allemaal op neer dat wie gaat trouwen, niet weet waar ie aan begint. Maar omdat je deze wijsheid ook bij de kapper kunt horen, zal ik een paar van zijn overwegingen nader aanduiden. Niet letterlijk, maar zoals ik ze begrijp.
Hoe je het keert of wendt, het huwelijk gaat nog steeds door voor een kleine, aangename leefgemeenschap in een grote, minder aangename wereld.
Zoiets als een eigen bootje, temidden van een voortdobberende vloot. Dat idee gaat er al met de paplepel in, vader en moedertje speel je al nog voor je die woorden kunt schrijven, dus kinderen krijgen in een gezinnetje is al de normaalste zaak van de wereld als je nog zelf een kind bent.
Zowel het huwelijk, als alles wat daarbuiten gebeurt is daarmee een stereotype, een cliché, een idee dat een afdruk is van bestaande ideeën, een gevoel van „zo is het nu eenmaal".
Maar Kooy maakt goed duidelijk dat het zo niet nu eenmaal meer is. Van alles is er verschrikkelijk snel veranderd, zowel buiten als binnen het huwelijk. Erbuiten: de welvaart die naast grote voordelen ook grote problemen bracht, de loskoppeling van seksualiteit en voortplanting, wat heus niet alleen maar lekker is; het feit dat de kerken niet meer voorschrijven wat goed en kwaad is, maar dat je dat zelf meer moet uitzoeken; de veel zwakkere band met ouders en familieleden.
Je kunt eraan toevoegen: de werkloosheid, de prijsstijgingen, de woningnood, de overbevolking en wat al niet meer. Als je 'n tijdje getrouwd bent krijg je gegarandeerd met zulke problemen te maken.
Maar een huwelijk, zo'n eigenheid en beslotenheid is er toch juist voor om dat op te vangen? Daar kan je toch beter „jezelf zijn"?
Dat leek erop ja, maar mèt de wereld buiten het huwelijk verandert ook de wereld binnen het huwelijk. Mensen kunnen zichzelf niet in tweeën knippen, al lijkt het er wel eens op. In die huwelijkse beslotenheid werden gaten geslagen. Vrouwen pikken het niet meer de tweede viool te moeten spelen, en terecht vinden we. Je komt tegenwoordig veel meer te weten hoe het in andere huwelijken gaat, dus je kunt vergelijken. Aan de vorige generatie hebben we geen boodschap omdat die alles verprutst heeft, dus moeten we zelf uitmaken wat te doen en wat te laten; hoe wel en hoe niet. Maar zelf uitmaken is moeilijker dan even zien „hoe het nu eenmaal is".
Kooy vat dat in één keurige zin samen: Het huwelijk moet in steeds sterkere mate de psychische problemen van de mensen oplossen en daar is het niet op toegerust".
Afschaffen dus maar, dat huwelijk? Wie denkt dat zó de problemen opgelost worden kan inderdaad beter niet gaan trouwen. Maar in een commune zal ie niet veel beter uit zijn, of in wat voor andere vorm van leefgemeenschap ook. Want om de **vorm** draait het uiteindelijk niet. Huwelijksproblemen zijn geen problemen van een huwelijk, maar problemen van mensen, die het met elkaar en ten opzichte van elkaar niet redden. De vorm waarin

een vriendschap steekt is niet zonder belang, maar zeker niet beslissend voor de kans om ernstige problemen de baas te worden.
Op de kop af ben ik vandaag zes jaar getrouwd. Dat huwelijk kan me verder gestolen worden, maar niet wat ik eraan heb gehad. Wat met z'n tweeën soms moeizaam lukt zal met z'n twintigen niet makkelijker gaan, al is dat ook maar een halve waarheid. Toch zie ik het in die **vorm** niet zo zitten, die past zich maar aan. Als ik na die zes jaar (net van de lagere school af) dus toch één goeie raad mag geven: eerlijkheid, **hartstikke eerlijkheid** is troef. Huwelijk of commune, Jantje of Pietje, oom of tante. Ja, lach maar, want die 35 jaar ben ik natuurlijk ook nog niet vergeten.

Casper Vogel.

HARDOP DENKEN

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman.
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 11 — NOVEMBER 1975 — 14e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

- Middelheim in Antwerpen
- Kort bericht aan vergaderaars
- Het jaar van de kreeft
- Humanisme en opvoeding
- Barclay James Harvest

Vaste medewerkers:
Frits Barend
Wim Jesse
Bert van de Kamp
Peter J. Morée
Rien Robijns
Casper Vogel
Bert Vuijsje
Dick Zaal